

ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ІДЕОЛОГІЇ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

©2022 ЩУРОВ І. В.

УДК 330.342
JEL: A19; L94; O13; P48; Q48

Щуров І. В. Формування економічної ідеології енергетичної безпеки держави

Метою статті є формування економічної ідеології енергетичної безпеки держави в турбулентних умовах господарювання. За результатами проведеного дослідження можна сказати, що сучасна оцінка економічної ситуації, постановка цілей, вся економічна діяльність передбачає наявність точки відліку – формування конвергентно-комунікаційної основи економічної ідеології енергетичної безпеки держави. Перетворення суспільної держави в економічну систему з ринковими механізмами координації неминує тягнути за собою зміни в соціально-економічних відносинах, що супроводжуються зрушеннями в різних сферах діяльності. Адаптація суспільства до сучасних викликів стикається з проблемами; зниження суспільного виробництва супроводжується зменшенням чисельності зайнятих, зростанням негативних явищ у культурі, суспільній свідомості, зростанням соціальної напруженості, зниженням економічної активності. Останні роки показали, що перехідна економіка не виправдовує своєї назви, має тенденцію до стабілізації та стагнації на критично низькому рівні. У статті за результатами проведеного аналізу розглянуто ідеологічний підхід до формування енергетичної безпеки держави. Визначено, що стратегічними орієнтирами економічної ідеології енергетичної безпеки держави є енергетична та екологічна безпека, енергоефективність і бюджетна ефективність. Досягнення цих показників та підвищення керованості процесом розвитку енергетики потребує формування основних елементів енергетичної політики держави. Нормативна база, що постійно розвивається, стане основою для конвергентно-комунікаційної основи формування економічної ідеології енергетичної безпеки держави. Вдосконалення економічної ідеології енергетичної безпеки держави відбуватиметься шляхом подальшого розвитку законодавства, що забезпечує стабільність, повноту та злагодженість економіко-правової бази цієї найважливішої сфери суспільного життя.

Ключові слова: ідеологія, лібералізм, консерватизм, соціал-демократична ідеологія, економічна ідеологія енергетичної безпеки держави.

Рис.: 4. **Бібл.:** 8.

Щуров Ігор Вячеславович – докторант кафедри фінансів, банківського бізнесу та оподаткування, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (просп. Першотравневий, 24, Полтава, 36011, Україна)

E-mail: igor_shchurov@nupp.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9256-1264>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57286420400>

UDC 330.342
JEL: A19; L94; O13; P48; Q48

Shchurov I. V. Formation of the Economic Ideology of the Country's Energy Security

The article is aimed at forming the economic ideology of the country's energy security in turbulent economic conditions. According to the results of the carried out research, it can be said that the modern assessment of the economic situation, setting goals, all economic activity implies the existence of a starting point – the formation of a convergent and communication basis of the economic ideology of the country's energy security. The transformation of a social country into an economic system with market coordination mechanisms inevitably entails changes in socioeconomic relations, accompanied by shifts in various fields of activity. Adapting society to modern challenges faces problems; the decline in social production is accompanied by a decrease in the number of employed, an increase in negative phenomena in culture, public consciousness; an increase in social tensions, and a decrease in economic activity. Recent years have shown that the transition economy does not live up to its name, tends to stabilize and stagnate at a critically low level. The article, based on the results of the conducted analysis, considers the ideological approach to the formation of the country's energy security. It is determined that the strategic guidelines of the economic ideology of the country's energy security are energy and environmental security, energy efficiency and budget efficiency. Achieving these indicators and increasing the controllability of the energy development process requires the formation of the main elements of the country's energy policy. The constantly developing regulatory framework will become the basis for the convergent and communication basis for the formation of the economic ideology of the country's energy security. The improvement of the economic ideology of the country's energy security will take place through the further development of legislation, which ensures the stability, completeness and coherence of the economic and legal framework of this most important sphere of public life.

Keywords: ideology, liberalism, conservatism, social democratic ideology, economic ideology of the country's energy security.

Fig.: 4. **Bibl.:** 8.

Shchurov Igor V. – Candidate on Doctor Degree of the Department of Finance, Banking and Taxation, National University «Yuri Kondratyuk Poltava Politechnic» (24 Pershotravnevyyi Ave., Poltava, 36011, Ukraine)

E-mail: igor_shchurov@nupp.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9256-1264>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57286420400>

Сучасна оцінка економічної ситуації, постановка цілей, вся економічна діяльність передбачає наявність точки відліку – формування конвергентно-комунікаційної основи економічної ідеології енергетичної безпеки держави.

Перетворення суспільної держави в економічну систему з ринковими механізмами координації неминує тягнути за собою зміни в соціально-економічних відносинах, що супроводжуються зрушеннями в різних сферах діяльності. Адаптація суспільства до су-

часних викликів стикається з проблемами; зниження суспільного виробництва супроводжується зменшенням чисельності зайнятих, зростанням негативних явищ у культурі, суспільній свідомості, зростанням соціальної напруженості, зниженням економічної активності. Останні роки показали, що перехідна економіка не виправдовує своєї назви, має тенденцію до стабілізації та стагнації на критично низькому рівні.

Засновниками та продовжувачами проблематики формування економічної ідеології енергетичної безпеки держави є вітчизняні та зарубіжні вчені: Галущенко І. [1], Геєць В. [2], Колодязна Т. [6], Прохорова В. [4], Проценко В. [4], Сидорчук О. [5], Хаустова В. [6], Чобіток В. [4] та ін.

У цих роботах розглядається проблематика формування економічної ідеології енергетичної безпеки держави.

Проте, як показав аналіз наукової літератури, практично немає комплексних досліджень складових формування економічної ідеології енергетичної безпеки держави, які дозволяють оцінити ступінь розвитку. Отже, незважаючи на значну концептуальну базу досліджень із актуалізації процесу формування економічної ідеології енергетичної безпеки держави, деякі теоретико-прикладні питання залишаються дискусійними та потребують подальшого уточнення.

Метою статті є формування економічної ідеології енергетичної безпеки держави в турбулентних умовах господарювання.

Протириччя нестабільної економіки, розбіжність економічної поведінки, заснованої на нереальній еклектичній системі економічних поглядів і імперативів переходу до неотехнологічного відтворення, вимагають переосмислення низки положень, аналізу нових явищ, а також встановлення взаємозв'язку соціально-економічних і соціокультурних систем, узагальнення, систематизації та розробки підходів до регулювання їх взаємодії з метою формування конвергентно-комунікаційної основи економічної ідеології енергетичної безпеки держави.

Унікальне значення економічної ідеології енергетичної безпеки держави як складової ефективності економіки в умовах нестабільної економіки, що трансформується на тлі неотехнологічного відтворення, визначає вибір напрямку розвитку держави та суспільства.

Останніми роками увагу дослідників привертає проблема активної еволюції людської цивілізації, що не завжди позитивно відбивається на безпеці держави та суспільства, особливо на енергетичній безпеці. У працях науковців сформувалося нове бачення закономірно-нерегулярно еволюційно-прогресивного світу. Розуміння загальної ситуації супроводжується врахуванням економічної складової як чинника економічного зростання, макроекономічної нестабільності як невід'ємної частини цілісної системи.

Не всі аспекти конвергентно-комунікаційної основи формування економічної ідеології енергетичної безпеки держави були однаково висвітлені; надзвичайно актуальними залишаються теоретико-методологічні дослідження системи економічних поглядів, окрім практичних. Велика кількість публікацій, що стосуються економічної ідеології, створює враження глибокого та всебічного дослідження проблеми. Проте слабкість концептуальної основи, відсутність системного аналізу та міркування переважно на поверхневому рівні дозволяють зробити висновок, що питання конвергентно-комунікаційної основи формування економічної ідеології енергетичної безпеки держави потребують подальшого дослідження.

Необхідно переглянути логічну структуру конвергентно-комунікаційної основи формування економічної ідеології енергетичної безпеки держави, зв'язки та самі базові поняття, переоцінити їх зміст і значення в контексті неотехнологічного відтворення. Очевидною є необхідність дослідження як у загальному, теоретичному плані, так і в напрямку детального вивчення економічної ідеологічної концепції в умовах трансформаційної економіки.

У найзагальнішому розумінні під ідеологією слід розуміти систематизовану сукупність ідей, істотною ознакою яких є функціональний зв'язок із інтересами та прагненнями соціальних структур. Система ідей виражає ставлення до дійсності, а також погляди, інтереси, цілі, наміри політичних суб'єктів, конкретних соціальних груп, поколінь, суспільних рухів, партій, етнічних груп і класів.

Термін «ідеологія» походить від давньогрецької мови і буквально означає «вчення про ідеї», оскільки складається з двох слів: «ідея» і «логос».

У науковий обіг це поняття ввів Антуан Дестют де Трасі, один із представників пізнішого покоління французьких просвітителів. У своїй праці «Дослідження про силу мислення» він використав термін «ідеологія» для характеристики науки про ідеї. Пізніше в багатотомній праці «Елементи ідеології» (1805–1815) він більш детально розвинув цю концепцію. А. Дестют де Трасі характеризував ідеологію як «науку про ідеї», писав про те, як вони виникають, а також про закони людського мислення. На його думку, ця наука повинна бути такою ж точною, як і всі природничі науки. Це була перша в історії суспільних наук спроба створити єдину та систематизовану ідеологічну доктрину «західництва» [7].

Для повнішого розуміння сутності ідеології в житті людини, у функціонуванні соціальної системи необхідно підкреслити її функцію (*рис. 1*).

Пізнавальна функція ідеології полягає в тому, що в різних теоретичних формах ідеології здійснюється знання про Всесвіт, суспільство, людину, а також систематизація отриманих знань. Так відбувається творчий розвиток ідеології. Ніхто не стане за-

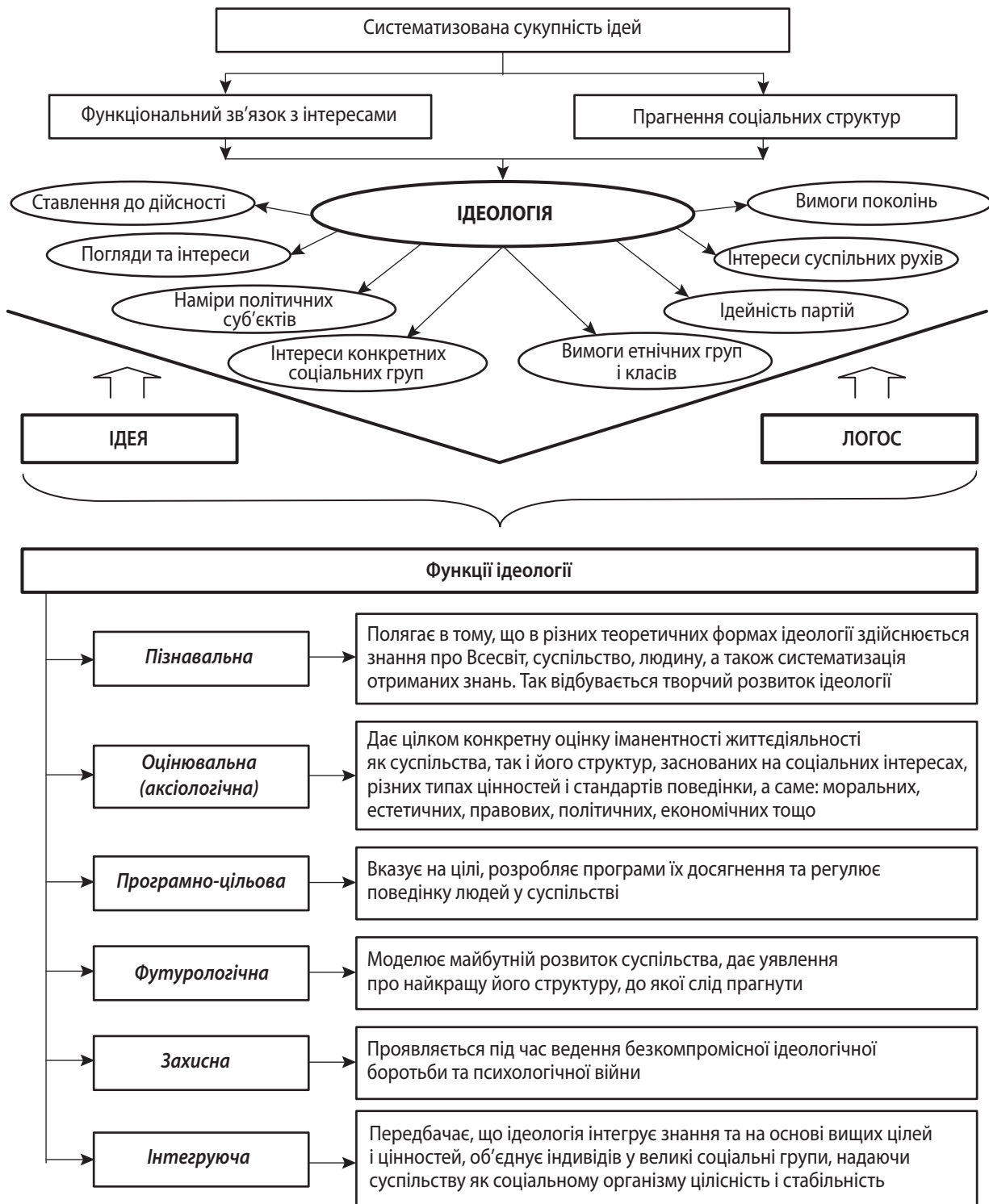

Рис. 1. Науково-теоретичне підґрунтя формування ідеології

Джерело: авторська розробка.

перечувати, що в таких теоретичних формах ідеології, як філософія, політологія, соціологія, політична економія, етика, естетика тощо, укладено знання про світ, місце та роль людини у Всесвіті тощо.

Оцінювальна (аксіологічна) функція ідеології дає цілком конкретну оцінку іманентності життєдіяльності як суспільства, так і його структур, заснованих на соціальних інтересах, різних типах цінностей і стандартів поведінки, а саме: моральних, естетичних, правових, політичних, економічних тощо.

Програмно-цільова функція ідеології вказує на цілі, розробляє програми їх досягнення та регулює поведінку людей у суспільстві.

Футурологічна функція ідеології моделює майбутній розвиток суспільства, дає уявлення про найкращу його структуру, до якої слід прагнути.

Захисна функція ідеології проявляється під час ведення безкомпромісної ідеологічної боротьби та психологічної війни.

Захисна функція ідеології проявляється під час ведення безкомпромісної ідеологічної боротьби та психологічної війни.

Інтегруюча функція передбачає, що ідеологія інтегрує знання та на основі вищих цілей і цінностей, об'єднує індивідів у великі соціальні групи, надаючи суспільству як соціальному організму цілісність і стабільність.

Розглянемо більш детально характеристики основних західних ідеологій.

Основи світогляду *класичного лібералізму* включають твердження абсолютної цінності людської особистості та рівності всіх людей від народження; проголошення автономії індивідуальної волі; вимогу створення держави, заснованої на народній згоді та з єдиною метою – збереження та захисту природних прав людини, що визначає договірний характер відносин між державою та суспільством; переконання щодо необхідності верховенства права як інструменту соціального контролю та правомірності обмеження масштабів і сфери діяльності

держави; підтвердження важливості захисту держави, приватного життя та свободи дій у рамках закону тощо (рис. 2).

Лібералізм пережив три серйозні кризи. *Перша криза* політичної ідеології лібералізму прийшла з появою «партії руху» в XIX столітті, що перетворилася на «партію статус-кво», відсунувши на другий план інтереси найважливішого політичного руху того часу – робітничого.

Друга криза ліберальної доктрини спалахнула після Другої світової війни. У цей період досягнення та ідеали правової та конституційної держави, які лібералізм відстоював протягом століття, зникли з порядку денного в багатьох країнах Європи.

Третя криза лібералізму, яка триває донині, пов'язана зі зростанням впливу науково-технічної революції, системою наростання глобальних проблем і цивілізаційних протиріч.

Другою течією західної ідеології є *консерватизм*, який у нові часи, як і неолібералізм, є світською ідеологією неоконсерватизму.

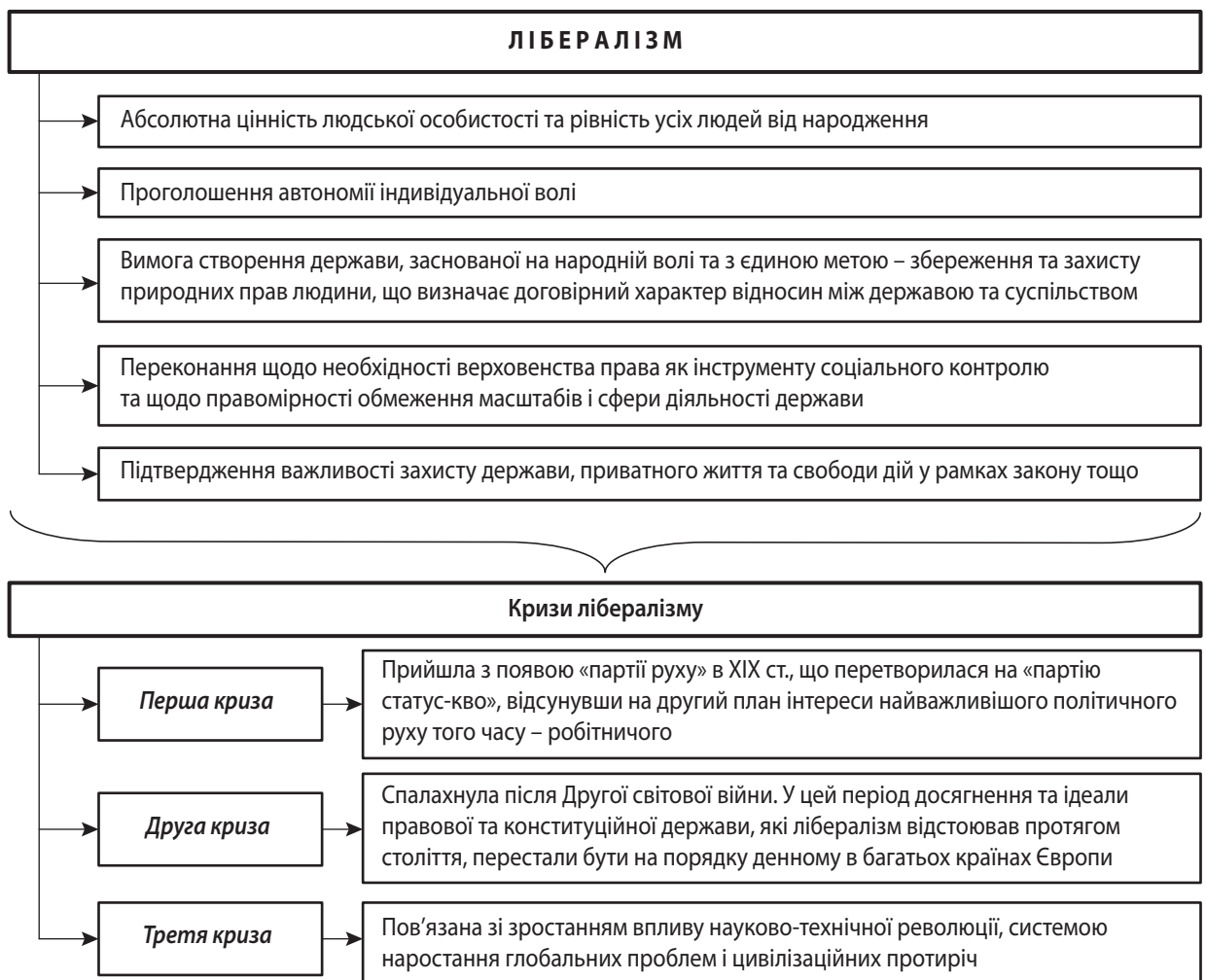

Рис. 2. Сутнісна парадигма формування ідеології лібералізму

Джерело: авторська розробка.

Консерватизм – ідеологія, яка базується на принципі суворого дотримання традицій і звичаїв, що склалися в суспільстві. Консерватор розглядає будь-які зміни як соціальне зло, що загрожує можливими проблемами та катастрофами. У сфері економіки консерватизм передбачає абсолютизацію традиційних для даного суспільства соціально-економічних відносин, що перешкоджає активному розвитку науково-технічного прогресу (рис. 3).

Третя течія західної ідеології – **соціал-демократична ідеологія**, яка, подібно до лібералізму і консерватизму, зазнала ряд трансформацій і перетворилася з класичної марксистської соціал-демократії в нову форму західної ідеології ліберально-демократичного характеру. У 1980-х роках соціал-демократи прийняли нові програмні документи, в яких прямо зазначається, що вони виступають за політичний плюралізм, напіввласницькі ринкові відносини, державне регулювання економіки та соціальні програми для бідних.

Перераховані риси сучасних західних ідеологій свідчать про те, що сучасна ідеологічна ситуація в країнах передбачає не лише співіснування неоліберальної, неоконсервативної та соціал-демократичної ідеологій, а й їхній взаєморозвиток і взаємозбагачення.

Після цих екскурсів у питання ідеології як такої перейдемо до економічної ідеології, яка є невід'ємною частиною системи поглядів.

Дж. М. Кейнс якось сказав: «Ідеї економістів і політичних філософів, як правдиві, так і хибні, мають набагато більший вплив, ніж прийнято вважати. Практики, які вважають себе невідкладними будь-якому інтелектуальному впливу, зазвичай є рабами теорій «мертвих» економістів» [7].

Тому економічну ідеологію доцільно розуміти як сукупність ідей, установок, уявлень, у яких визнається й оцінюється ставлення людей до господарської практики, власності на засоби виробництва та економічної політики.

Економічна ідеологія виникає в міру розвитку економічної діяльності та уявлень про неї, тобто з формуванням економічних вчень, хоча ними не обмежується.

Розглянемо поширений ідеологічний підхід до економіки – **економічний лібералізм**. У його рамках виділяються позиції, що відстоюють права особи на власність і свободу договору. Перевага надається принципу невтручання держави в економіку, що означає скасування державних субсидій і правових бар'єрів у торгівлі. Економічні ліберали вважають, що ринок не потребує державного регулювання.

Одні готові дозволити державний нагляд за монополіями та картелями, інші стверджують, що монополізація ринку виникає лише в результаті дій держави. Економічний лібералізм вважає, що вартість товарів і послуг має визначатися вільним ви-

бором індивідів, тобто ринковими силами. Деякі допускають наявність ринкових сил навіть у сферах, де держава традиційно зберігає свої позиції, наприклад у сфері безпеки чи судової системи. Економічний лібералізм розглядає економічну нерівність як природний результат конкуренції за умови відсутності в ній примусу. Сьогодні ця форма є найбільш помітною в лібертаріанстві.

Важливою формою економічної ідеології є **інституціоналізм**. Функціонування виробництва в сучасних умовах показує, що роль «людського фактора» у виробництві стає визначальною. Тому економіку слід розглядати з боку соціальної складової.

Значущою складовою такої економічної ідеології є образ людини в економіці, який в основному зводиться до мотивів її поведінки. На ранніх етапах розвитку суспільства та виробництва, при традиційному темпі розвитку економіки, мотиви економічної поведінки визначалися завданнями виживання. І лише з появою класової та майнової нерівності до них приєднуються амбіції та примхи правлячих класів.

З переходом до капіталістичної системи господарювання збагачення стає основним мотивом економічної поведінки. У теорії економіки з'являється поняття «економічна людина», основним мотивом якої є витяг власної вигоди. І якщо представників класичної школи економічний суб'єкт цікавив як виробник, то інституціоналісти розглядали його як споживача, метою якого є максимізація задоволення. Створюється теорія розумного вибору, ставлення до добра, в якому особистість вважається ізольованою, що володіє повним набором інформації, точно передбачає майбутнє та швидко реагує на зміни ситуації. Ця раціональна модель максимізації досі використовується неоліберальними маржиналістами для опису особистого споживання, споживчого вибору та цін на конкурентному ринку.

Проте багато неінституціоналістів вважають таку модель неповною, яка не може пояснити «задовільну» поведінку, зацікавленість у збільшенні вільного часу, дотримання традицій та альтруїстичні міркування. Групові інтереси виникають також тому, що людина живе та працює в конкретних групах і спільнотах. Визначаючи модель поведінки в сучасних умовах, економісти підкреслюють, що в умовах науково-технічної революції розвиток виробництва все більше залежить від особистісних характеристик працівника.

Процес управління працівником на виробництві дедалі ускладнюється, оскільки явно підвищується рівень освіти працівників, різноманітнішою стає мотивація праці, послаблюється адміністративно-економічний примус до праці. Є групи, які прагнуть до максимального заробітку, і групи, які віддають перевагу низькій заробітній платі та низькій вартості праці. Тому сьогодні ефективною стає лише така система управлін-

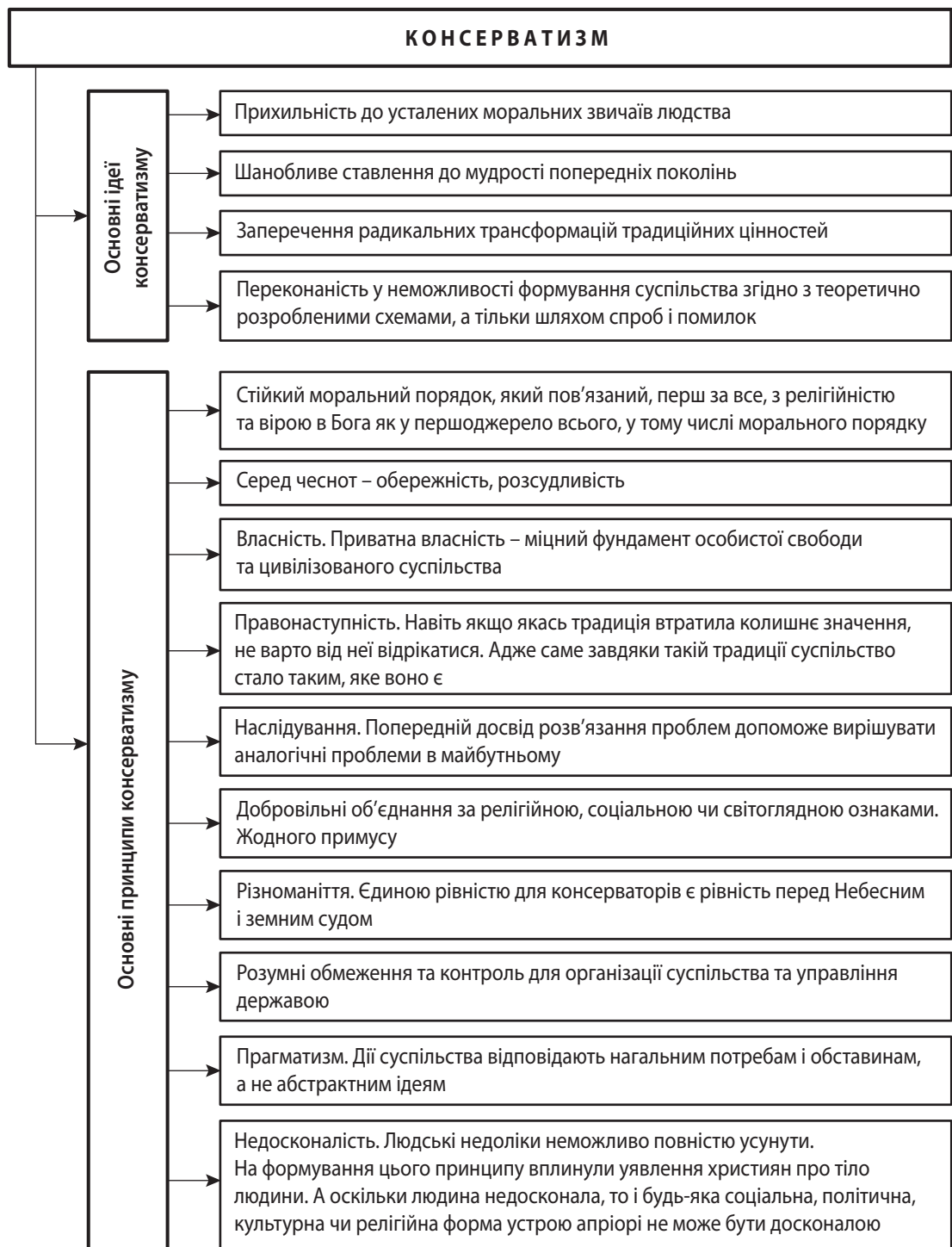

Рис. 3. Сутнісна парадигма формування ідеології консерватизму

Джерело: авторська розробка.

ня, яка базується на глибокому знанні та використанні інтересів працівників. Соціально розвинена людина є більш складним об'єктом управління, тому вивчення звичайної та наукової суспільної свідомості, соціальної структури суспільства, цілей економічної діяльності та способів їх досягнення окремими соціальними групами сьогодні набуває особливого значення.

У даний час можливість реалізації практично всього комплексу національних інтересів лежить на

рівні вирішення проблем національної безпеки, основним елементом якої є енергетична безпека. Завдяки цьому, досягнувши високого рівня енергетичної безпеки та енергетичної стабільності, держава може захистити свої національні інтереси та сталий розвиток.

Відправною точкою для створення нової економічної ідеології енергетичної безпеки для формування та реалізації довгострокової енергетичної політики держави має стати орієнтація як на природу влас-

ності в суспільстві, так і на розвиток «цивілізаційної парадигми способу життя», в якій кожна людина утверджується в ціннісному підході до життя, а держава та бізнес сприяють створенню соціально-економічних розробок, що відповідають цій парадигмі. культури, а не уявлення про «абсолютні можливості саморегулювання ринку».

Економічна ідеологія енергетичної безпеки для формування та реалізації довгострокової енергетичної політики держави, забезпечуючи стабільність, формує у громадян почуття задоволення, віру в переваги існуючої форми правління й організації суспільства. Ідеологія підтримує патріотизм, готовність у разі потреби йти на особисті жертви на благо Батьківщини. Жива економічна ідеологія енергетичної безпеки для формування та реалізації довгострокової енергетичної політики держави має відповідати генетично закріпленим виробничо-споживачьким стереотипам поведінки, особливостям національної продуктивності та векторам історично-економічного розвитку.

Для реалізації довгострокової енергетичної політики держави необхідно розробляти комплекс заходів, які будуть спрямовані на захист прав і законних інтересів громадян і суб'єктів господарювання, забезпечення обороноздатності та безпеки держави, ефективне управління державною власністю та досягнення якісно нового стану. Для цього необхідно орієнтуватися на принципи, наведені на рис. 4.

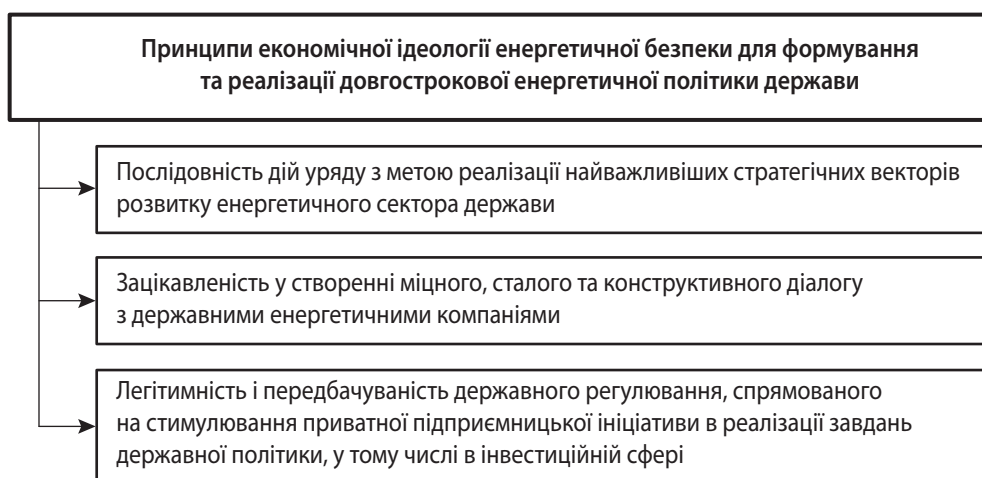
Стратегічними орієнтирами економічної ідеології енергетичної безпеки держави є енергетична та екологічна безпека, енергоефективність і бюджетна ефективність. Досягнення цих показників та підвищення керованості процесом розвитку енергетики потребує формування основних елементів енергетичної політики держави. До цих складових належать

насамперед: користування надрами й управління державним фондом надр; розвиток внутрішнього паливно-енергетичного ринку; формування раціонального паливно-енергетичного балансу; регіональна та зовнішня енергетична політика; соціальна, науково-технічна та інноваційна політика в паливно-енергетичному секторі.

Основним інструментом реалізації цієї політики буде комплекс заходів із економічного регулювання: цінового (тарифного), податкового, митного та антимонопольного. Створення цілісної та гнучкої системи регулювання економіки є однією з найважливіших умов економічної ефективності паливно-енергетичної політики держави.

При реалізації паливно-енергетичної політики держава також повною мірою реалізовуватиме свої права власника землі та активів паливно-енергетичного комплексу. З метою підвищення ефективності цього процесу необхідна реструктуризація та корпоратизація державної власності в цій сфері з концентрацією переважно в системоутворювальних галузях паливно-енергетичного комплексу (транспортна інфраструктура) та об'єктах підвищеної небезпеки (атомна, водна та ін.) з приватизацією інших активів, насамперед тих, які фактично не контролюються державою.

Нормативна база, що постійно розвивається, стане основою для конвергентно-комунікаційної основи формування економічної ідеології енергетичної безпеки держави. Вдосконалення економічної ідеології енергетичної безпеки держави відбуватиметься шляхом подальшого розвитку законодавства, що забезпечує стабільність, повноту та злагодженість економіко-правової бази цієї найважливішої сфери суспільного життя.

Рис. 4. Принципи економічної ідеології енергетичної безпеки для формування та реалізації довгострокової енергетичної політики держави

Джерело: авторська розробка.

За сучасних умов господарювання виникають і перешкоди на шляху економічної ідеології енергетичної безпеки для формування та реалізації довгострокової енергетичної політики держави, а саме: неефективність діяльності, корупція, сировинна упередженість, слабкі інновації та гальмування модернізації.

У результаті реалізації ефективних заходів може бути створено паливно-енергетичний комплекс, який буде ефективно розвиватися, та енергетичний ринок, що забезпечуватиме потреби економіки в енергетичних ресурсах і матиме можливість інтегруватися у світові енергетичні ринки. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Галущенко І. Проблеми моделювання процесів розвитку регіональної енергетики. *Економіко-математичне моделювання соціально-економічних систем*. 2014. Вип. 19. С. 102–114.
2. Геєць В. Розвиток соціального капіталу – найбільше багатство у світі. *Віче*. 2011. № 1. С. 22–26.
3. Прохорова В. В., Чобіток В. І. Інтелектуалізація управлінських процесів як детермінантно-мотиваційна основа бізнес-моделі підприємств. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія «Економічні науки»*. 2020. № 2. С. 65–75. DOI: 10.30857/2413-0117.2020.2.5.
4. Прохорова В. В., Проценко В. М., Чобіток В. І. Формування конкурентної стратегії підприємств на засадах інноваційно-спрямованого інвестування. Харків : УІПА, 2015. 291 с.
5. Сидорчук О. Г. Стратегія соціальної безпеки України: послідовність формування та напрями реалізації. *Проблеми економіки*. 2019. № 1. С. 176–183. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2019-1-176-183>
6. Хаустова В. Є., Колодяжна Т. В. Вплив процесів злиттів та поглинань на конкурентоспроможність економіки в умовах глобалізації : монографія. Харків : ФОП Лібуркіна Л. М., 2019. 416 с.
7. Ідеологія // Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Ідеологія>
8. Гораль Л., Брич Б., Клименко К. Стратегічне управління інноваційними процесами підприємств енергетики. *Економічний аналіз*. 2021. Т. 31. № 1. С. 271–278. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2021.01.271>

REFERENCES

- Halushchenko, I. "Problemy modeliuвання protsesiv rozvytku rehionalnoi enerhetyky" [Problems of Modeling Regional Energy Development Processes]. *Ekonomiko-matematychne modeliuвання sotsialno-ekonomichnykh system*, no. 19 (2014): 102-114.
- Heiets, V. "Rozvytok sotsialnoho kapitalu – naibilshe bahatstvo u sviti" [The Development of Social Capital Is the Greatest Wealth in the World]. *Viche*, no. 1 (2011): 22-26.
- Horat, L., Brych, B., and Klymenko, K. "Stratehichne upravlinnia innovatsiynymy protsesamy pidpriemstv enerhetyky" [Strategic Management of Innovative Processes of Energy Enterprises]. *Ekonomichnyi analiz*, vol. 31, no. 1 (2021): 271-278. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2021.01.271>
- "Ideolohiia" [Ideology]. *Wikipedia*. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Ідеологія>
- Khaustova, V. Ye., and Kolodiazhna, T. V. *Vplyv protsesiv zlytyv ta pohlynan na konkurentospromozhnist ekonomiky v umovakh hlobalizatsii* [The Impact of the Processes of Mergers and Acquisitions on the Competitiveness of the Economy in the Conditions of Globalization]. Kharkiv: FOP Liburkina L. M., 2019.
- Prokhorova, V. V., and Chobitok, V. I. "Intelektualizatsiia upravlinskykh protsesiv yak determinantno-motyvatsiina osnova biznes-modeli pidpriemstv" [Management Process Intellectualization as a Determinant and a Motivational Framework for Building an Enterprise Business Model]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu tekhnolohii ta dizainu. Seriiia «Ekonomichni nauky»*, no. 2 (2020): 65-75. DOI: 10.30857/2413-0117.2020.2.5
- Prokhorova, V. V., Protsenko, V. M., and Chobitok, V. I. *Formuvannia konkurentnoi stratehii pidpriemstv na zasadakh innovatsiino-spriamovanoho investuvannia* [Formation of a Competitive Strategy of Enterprises on the Basis of Innovative Investment]. Kharkiv: UIPA, 2015.
- Sydorchuk, O. H. "Stratehiia sotsialnoi bezpeky Ukrainy: poslidovnist formuvannia ta napriamy realizatsii" [The Social Security Strategy of Ukraine: Sequence of Formation and Implementation Directions]. *Problemy ekonomiky*, no. 1 (2019): 176-183. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2019-1-176-183>